

to także w wysunięciu przez rząd PRL, w porozumieniu ze Związkiem Radzieckim, NRD i Czechosłowacją planu utworzenia strefy bezatomowej w Europie środkowej. Tymczasem koła wojenne na Zachodzie dokonują szeregu nowych posunięć stanowiących zagrożenie pokoju. Gen. Spychalski wyraził ponadto przekonanie, że z roku na rok rosnąć będzie przyjaźń między narodami Polski i NRD, że rozwijać się będzie braterstwo między armiami tych krajów, że coraz realniejszą stawać się będzie perspektywa zwycięstwa socjalizmu w skali światowej.

Poza odwiedzeniem jednostek wojskowych różnych rodzajów broni, zapoznaniem się ze stanem wyszkolenia i gotowości bojowej Narodowej Armii Ludowej NRD oraz zwiedzeniem umocnień granicznych i punktów kontrolnych na granicy NRD w Berlinie, delegacja Wojska Polskiego udała się m. in. także do wielu węzłowych zakładów produkcyjnych, informując się o osiągnięciach przemysłu i rolnictwa demokratycznych Niemiec oraz współpracy gospodarczej na tych odcinkach między PRL i NRD. Delegacja Wojska Polskiego została również przyjęta przez I sekretarza KC SED Waltera Ulbrichta, który wskazując na doniosłe znaczenie wizyty polskich gości podkreślił jej polityczny a zarazem prawdziwie przyjacielski charakter. W czasie pobytu delegacji polskiej w NRD odbyła się w Spremberg uroczystość nadania imienia gen. Karola Świerczewskiego koszarom miejscowej jednostki wojskowej. Nadto gen. Spychalski odznaczył wielu przodujących żołnierzy Narodowej Armii Ludowej NRD odznaką „Wzorowego Żołnierza” oraz wręczył odznaki kościuszkowskie członkom dowództwa Narodowej Armii Ludowej NRD. Także członkowie delegacji polskiej z ministrem gen. Spychalskim odznaczeni zostali przez ministra gen. Hoffmanna złotymi, srebrnymi i brązowymi medalami zasługi Narodowej Armii Ludowej NRD⁵.

Alfreda Szternel-Lewek

ARBEITSGEMEINSCHAFT OST W WIEDNIU

W życiu naukowym dzisiejszej Austrii tematyka wschodnioeuropejska podejmowana jest przede wszystkim przez uniwersyteckie instytuty słowianoznawstwa w Wiedniu i Grazu oraz katedrę historii Europy wschodniej, kierowaną do niedawna przez zmarłego w lutym br. prof. H. F. Schmida, na uniwersytecie wiedeńskim. Jednakże obok tego od kilku lat działa nowa instytucja naukowo-badawcza *Arbeitsgemeinschaft Ost* w Wiedniu, która zaczyna odgrywać niepoślednią rolę w pogłębianiu znajomości problematyki wschodniej.

Arbeitsgemeinschaft Ost (AGO) powstała już w okresie stabilizacji życia państwowego zneutralizowanej na mocy traktatu z 15 V 1955 r. republiki austriackiej i nawiązania przez nią normalnych stosunków także z krajami basenu Dunaju i Polską Ludową. Inicjatorem założenia AGO w r. 1958 było Ministerstwo Oświaty (*Bundesministerium für Unterricht*). AGO powstała więc jako instytucja naukowo-badawcza, subsydiowana przez władze rządowe o specjalnych zadaniach¹. Celem jej ma być przede wszystkim koordynacja prac wszystkich instytucji austriackich, zajmujących się problematyką wschodnioeuropejską, jak również podtrzymywanie tradycyjnych badań wschodnich prowadzonych w przeszłości, przede wszystkim przez popieranie twórczości poszczególnych pracowni-

⁵ Szczegółowe informacje o pobytku delegacji zamieszczone zostały w dziennikach: „Trybuna Ludu” w dn. od 29 III — 7 IV 63 r., „Neues Deutschland” w dn. od 28 III do 6 IV 63 r.

¹ Szczegółowsze omówienie roli i form działalności AGO daje artykuł K. H. Macka, *Die Arbeitsgemeinschaft Ost in Wien. Aufgaben und Pläne*. „Südost-Forschungen” t. XX, München 1961, s. 293—298. Por. też sprawozdanie Z. Góralskiego, *Arbeitsgemeinschaft Ost w Wiedniu*. „Kwartalnik Historyczny” t. LXIX, nr 1, Warszawa 1962, s. 283—285.

ków czy instytucji naukowych, jak również rozwijanie własnych publikacji. Dla realizacji tych celów przy AGO została utworzona Naukowa Rada Doradcza (*Wissenschaftlicher Beirat*) z udziałem pracowników naukowych uniwersytetu wiedeńskiego oraz innych instytucji, zajmujących się problematyką wschodnią. Przewodniczącym jej został dr Alfred Weikert, przedstawiciel Ministerstwa Oświaty. Generalnym sekretarzem naukowym jest obecnie dr Richard Plaschka, docent uniwersytetu wiedeńskiego.

Z góry trzeba zaznaczyć, że pojęciem „problematyki wschodniej” w dzisiejszej Austrii w pierwszym rzędzie obejmuje się Związek Radziecki i kraje naddunajsko-bałkańskie, jak Czechosłowację, Węgry, Jugosławię, na dalszym zaś planie — Rumunię, Bułgarię oraz Polskę. Nie ulega wątpliwości, że na stan ten wpływa fakt, iż Austria sąsiaduje — z wyjątkiem Związku Radzieckiego — ze wspomnianymi w pierwszej grupie krajami oraz że łączyły ją z nimi ściśle więzy polityczne, społeczne i kulturalne w przeszłości, zwłaszcza w ramach monarchii habsburskiej. Również i obecnie w Austrii specjalistów w różnych dziedzinach zainteresowanych przede wszystkim problematyką najbliższych sąsiadów i znających ich języki (zwłaszcza bałkańskie), nie pozostaje bez wpływu na kierunek podejmowanych badań.

Należy z góry zaznaczyć, że AGO nie jest nastawiona na badania historyczne, które w pracach jej pozostają zdecydowanie na dalszym planie z preferencją tematyki dwudziestowiecznej, lecz na rzeczową informację i analizę dzisiejszych stosunków gospodarczych, społecznych i kulturalnych w krajach wschodnich. Ma to ułatwić zadanie specjalistom stykającym się z problematyką państw wschodnioeuropejskich. Według koncepcji twórców AGO, neutralna Austria powinna stać się informatorem o osiągnięciach krajów wschodnioeuropejskich, stanowiąc rodzaj pomostu między Wschodem i Zachodem, chociaż nie wyrzekając się zajmowania swego własnego stanowiska.

Praktycznie działalność swoją AGO opiera na nielicznej grupie własnych pracowników, posiadających zwłaszcza znajomość języków słowiańskich, jak również na współpracy z pracownikami naukowymi z Wiednia (szczególnie z katedry prof. H. F. Schmidta), Grazu i Linzu. AGO ma swoją siedzibę w centrum Wiednia przy Josefsplatz 6 w tzw. Austria-Haus, gdzie znajduje się także biblioteka. Obejmuje ona głównie pozycje dotyczące zagadnień współczesnych i aktualną dokumentację odnoszącą się do poszczególnych krajów. Bogato reprezentowany jest dział czasopism i periodyków gospodarczo-społecznych czy kulturalnych (wśród których nie brak i polskich). Jeden z działów AGO stanowi tzw. *Ortsnamenstelle*, zajmująca się sporządzaniem kartoteki nazw osad krajów południowo- i wschodnioeuropejskich. Stała się ona niezbędna szczególnie na skutek zmian, jakie zaszły w nazewnictwie krajów basenu Dunaju, skąd znaczna ilość przesiedleńców po r. 1945 znalazła się na terenie Austrii. Przesiedleńcy ci korzystają niejednokrotnie ze wspomnianej kartoteki dla odtworzenia dokumentów tożsamości; również instytucje gospodarcze i komunikacyjne posługiwać się mogą jej ustaleniami. Kartoteka ta obejmuje także ziemie Polski AGO podjęła także prace nad gromadzeniem dokumentacji prasowej w oparciu o główne wydawnictwa codzienne poszczególnych krajów, jak również nad sporządzeniem centralnego katalogu pozycji dotyczących problematyki wschodniej, a znajdujących się w bibliotekach austriackich.

Osobna sekcja kartograficzna zajmuje się pod kierownictwem geografa, dr Wilfrieda Krallerta, przygotowaniem atlasu krajów naddunajskich (*Atlas der Donauländer*). Atlas ten, nawiązujący do podejmowanych koncepcji uaktywnienia międzynarodowej żeglugi na Dunaju, przedstawić ma w skali 1:2 000 000 przede wszystkim istniejący obecnie stan w strefie naddunajskiej. Atlas objąć ma następujące kraje: Czechosłowację, Węgry, Rumunię, Bułgarię, Jugosławię,

Albanię i Austrię (z wyjątkiem części zachodniej) oraz części obu państw niemieckich, Związku Radzieckiego, Turcji, Grecji i Włoch, jak również południową część Polski (Małopolska i południowe partie Śląska do linii Wałbrzych—Częstochowa—Kielce—Zamość). Tematyka atlasu obok elementów geograficznych (hipsometria, morfologia, gleby, klimat) uwzględnić winna przede wszystkim dane administracyjno-demograficzne. Te ostatnie mają dotyczyć nie tylko stanu obecnego, lecz także odzwierciedlać stosunki z r. 1910, 1930, 1940 i 1960 z pełniejszym ukazaniem przemian granic politycznych w tych latach. Uwzględnione także być mają stosunki narodowościowo-językowe dla r. 1930 i 1960. Ważną partią atlasu stanowić będą zagadnienia gospodarcze, tak z dziedziny rolnictwa jak i przemysłu, a także problemy sieci komunikacyjnej, rzecznej i lądowej (z uwzględnieniem — na osobnych mapach w skali 1:4 000 000 — przeobrażeń w l. 1878—1960). Niewątpliwie tematyka atlasu posiadać więc będzie poważniejsze znaczenie nie tylko dla zrozumienia problematyki współczesnej opracowywanego regionu, lecz także dla jego przeszłości. O poważnych możliwościach zespołu autorskiego pewne wyobrażenie daje opublikowana ostatnio *Orientierungskarte* w skali 1:2 000 000 (oparta dla ziem polskich na naszych najnowszych wydawnictwach kartograficznych i statystycznych z l. 1953—1959), ukazująca hydrografię, granice polityczno-administracyjne i najważniejsze miasta. Obok niej opracowana została także druga mapa *Karte des Donaugebietes* (Wien 1961), na której zaznaczono najważniejsze linie kolejowe, porty naddunajskie itp. Mapa ta ukazywać ma walory komunikacyjne i handlowe żeglugi dunajskiej.

Osobny dział w pracach AGO stanowią periodyczne publikacje. Wymienić wśród nich należy przede wszystkim „Dokumentation der Gesetze und Verordnungen Osteuropas” (red. W. Krallert). Organ ten wydawany jest co 2 miesiące, przy czym treść jego stanowią wyłącznie tłumaczenia zbiorów ustaw, ukazujących się po r. 1945 w krajach wschodnioeuropejskich. Zbiory te są publikowane bez żadnego komentarza, a cel ich jest najzupełniej praktyczny. Drugi organ — „Wiener Quellenhefte zur Ostkunde” wydawany kwartalnie (red. także W. Krallert) dzieli się na 4 serie: a) *Kultur* (red. dr Thorvi Eckhardt i doc. dr Günther Wytrzens), b) *Recht* (red. dr H. Slapnicka), c) *Technik* (red. inż. J. Knoflach) i d) *Wirtschaft* (red. dr K. Wessely). Serie te ukazujące się (podobnie jak „Dokumentation”) w niewielkich zeszytach z perforowanymi marginesami (co ułatwia segregację i kompletowanie materiałów), zawierają również tłumaczenia tekstów pochodzących z krajów Europy wschodniej, jednakże obok tego przynoszą i bibliografię dla poszczególnych zagadnień, obejmującą pozycje także z innych krajów (jak NRF). Pożyteczność tych publikacji jest oczywista, gdyż zaznajamiają one austriackiego czytelnika z trudno dostępnymi tekstami zarządzeń czy opinii przedstawicieli państw wschodnioeuropejskich. Tematyka polska jest w publikacjach tych uwzględniana w stosunkowo znacznej mierze².

Najbardziej interesującym periodykiem AGO są „Österreichische Ost-Hefte”, ukazujące się od r. 1959 jako dwumiesięcznik. Redaktorem ich do r. 1962 był dr O. R. Liess, obecnie jest dr Thorvi Eckhardt, asystentka prof. H. F. Schmid. „Österreichische Ost-Hefte” przynoszą artykuły, przeglądy, recenzje i kronikę życia naukowego krajów wschodnioeuropejskich. Tematyka większości prac dotyczy głównie bieżących zagadnień politycznych, społecznych, gospodarczych i naukowo-kulturalnych; tematyka historyczna znajduje się na dalszym planie, chociaż jest również uwzględniana. Współpracownikami „ÖO-H” są zarówno autorzy ze Związku Radzieckiego i poszczególnych państw socjalistycznych, jak

² Por. *Wiener Quellenhefte zur Ostkunde, Landeskunde*, 1959/60, z. 4, s. 169—170: *Die industrielle Aufbauarbeit in den polnischen Westgebieten*. „Kultur” 1962, z. 1, s. 17—22: *Das neue polnische Schulgesetz* — przedruk ustawy o szkolnictwie z 15 VII 1961 z „Dziennika Ustaw PRL”.

przede wszystkim austriacy i z krajów zachodnioeuropejskich (zwłaszcza NRF). „ÖO-H” w zamierzeniu ich twórców stanowić bowiem mają trybunę dla swobodnej dyskusji przedstawicieli różnych krajów i ustrojów, aby „zapośredniczyć spotkanie duchowe pomiędzy Wschodem i Zachodem”³. Mimo to wydaje się, że udział autorów z krajów Europy wschodniej jest jeszcze zbyt mały. Dotyczy to przede wszystkim autorów polskich, gdyż poza prof. T. Kotarbińskim nie spotykamy ich zupełnie. Dowodzi to zresztą, że problematyka polska stanowiła dotychczas dla zainteresowań redakcji „ÖO-H” zagadnienie peryferyjne, pozostające na dalszym planie przy wyraźnym uprzywilejowaniu np. tematyki bałkańskiej (zwłaszcza Jugosławii). Artykuły dotyczące spraw polskich, przede wszystkim dotyczące zagadnień bieżących, gospodarczych i naukowych, pisane są przeważnie z dążeniem do obiektywizmu przez autorów austriackich, niekiedy jednak przez autorów zachodniemieckich. Wydaje się, że „ÖO-H” zasługuje na silniejsze zainteresowanie, przede wszystkim ze względu na swój specyficzny profil wyróżniający je spośród pokrewnych tematycznie periodyków.

AGO podjęła także w ostatnim czasie edycję wydawnictw monograficznych dotyczących problematyki nowożytnej, głównie zagadnień bałkańskich i austriackich z XIX—XX w. M. in. w przygotowaniu jest druk pracy R. Plaschki poświęconej powstaniu państwa czechośłowackiego w r. 1918.

AGO prowadzi także działalność dydaktyczną poprzez zorganizowanie tzw. *Ostakademie* w Wiedniu i Linzu. Są to właściwie 3-letnie kursy wieczorowe dla słuchaczy zmierzających do pogłębienia ogólnych wiadomości, szczególnie gospodarczych, o krajach wschodnioeuropejskich oraz znajomości ich języków (przede wszystkim jęz. rosyjskiego). Kursy te stanowią duże ułatwienie zwłaszcza dla pracowników branży handlowej w ich kontaktach z partnerami wschodnimi. AGO organizuje także od r. 1961 letnie seminaria językowe z udziałem zagranicznych słuchaczy, zmierzające do pogłębienia znajomości języka rosyjskiego i serbochorwackiego. Przysnaje także stypendia dla studentów, a ostatnio i pracowników naukowych.

Ostatnią formą działalności AGO są odczyty publiczne organizowane 8—10 razy w roku w salach *Austria-Haus* w Wiedniu, wygłaszane na przemian przez uczonych i specjalistów wschodnio- i zachodnioeuropejskich (zwłaszcza z NRF). Polskę reprezentowali dotąd prof. T. Kotarbiński i A. Schaff. Odczyty te stanowią nieraz konfrontację diametralnie różnych poglądów i zapatrywań. Obok tego AGO organizuje także „rozmowy okrągłego stołu” dla zagranicznych specjalistów, będące pożyteczną formą dyskusji i wymiany poglądów w gronie fachowców.

Jak już wspomniano wyżej, tematyka polska z natury rzeczy zajmuje mało miejsca w pracach AGO. Nie oznacza to jednak, że nie jest ona doceniana przez organa kierownicze, które zainteresowane są w jej rozwinięciu, zwłaszcza na łamach „ÖO-H”. Realizowane przez kierownictwo AGO obecne założenia badawcze, zasadniczo są wolne od tendencji nacjonalistycznych i rewizjonistycznych. W warunkach neutralnego państwa typu kapitalistycznego, jakim jest Austria, pozostającego — jak wiadomo — pod silnymi wpływami gospodarczymi i naukowymi NRF (ułatwianymi wspólnotą języka) okoliczność ta zasuwa na baczność uwagę. Działalność AGO winna ułatwić czytelnikowi austriackiemu (i nie tylko zresztą jemu) zrozumienie naszych poglądów i zapatrywań dotyczących zagadnień przeszłości, a także ukazać faktyczne nasze osiągnięcia w chwili obecnej.

Marian Biskup

³ A. Weikert, *Zum Geleit*. „Österreichische Ost-Hefte” r. 1, z. 1, Wien 1959, s. 1—2.